

Ungdomars inflytande i Haninge kommun

1. Bakgrund och upplägg

I demokratiberedningens slutrapport 2007-2010 konstaterades att ungdomsrådet roll och verksamhet är viktig och bör kunna utvecklas i framtiden. Demokratiberedningen förslög därför att nästa demokratiberedning skulle låta utreda ungdomars inflytande i allmänhet och ungdomsrådets roll i synnerhet.

Den här rapporten omfattar:

- hur Haninges ungdomar upplever sitt inflytande i kommunen i stort samt i skolan specifikt
- hur de ungdomar som suttit med i ungdomsrådet upplevt sin tid i rådet och verksamheten som bedrevs där
- en kort utblick på undersökningar på nationell nivå om ungdomars inflytande
- förslag till hur ungdomars inflytande i Haninge kommun kan utvecklas

Det finns självfallet fler kommunala verksamheter där ungas inflytande är relevant, exempelvis fritidsverksamheten, men av tids- och utrymmesskäl begränsas rapporten till skolverksamheten. Den åldersgrupp rapporten fokuserar på är högstadie- och gymnasieungdomar.

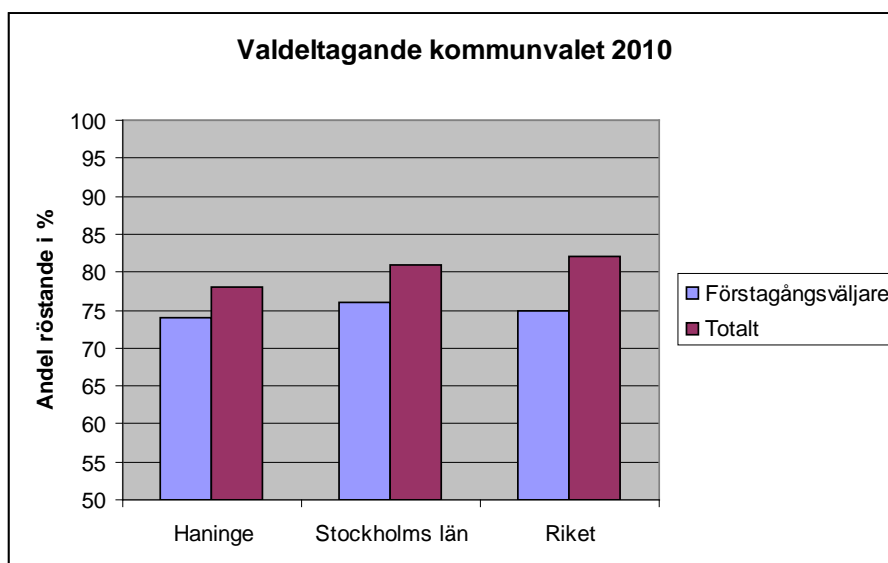
I arbetet med rapporten har ett antal intervjuer genomförts, dels av medlemmar eller före detta medlemmar av ungdomsrådet, dels av högstadie- och gymnasieungdomar i Haninge. I rapporten ingår också brukarundersökningar från skolan samt material från redan genomförda undersökningar och rapporter från nationella organ.

2. Vill och får Haninges ungdomar vara med och påverka?

Inflytande i kommunen

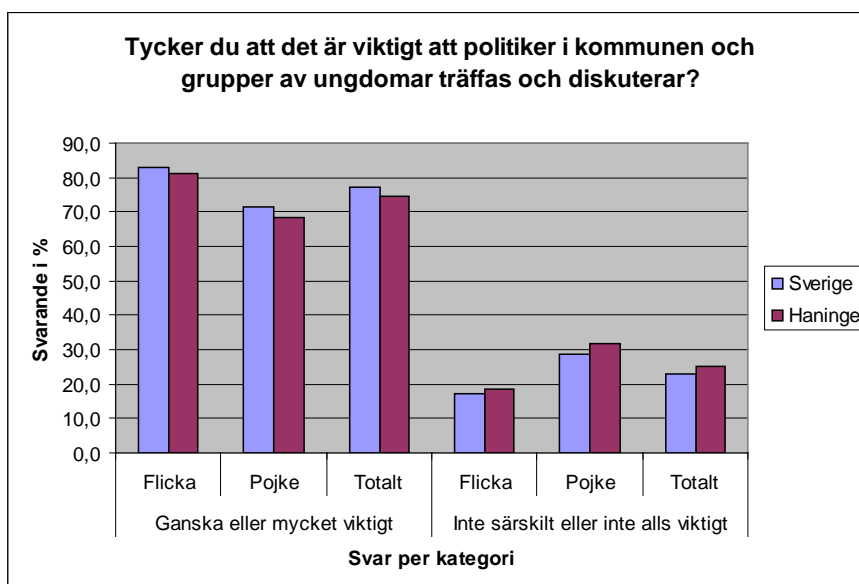
En förutsättning för ett aktivt deltagande och inflytande från ungdomarna är att de är intresserade av samhällsfrågor och vill vara med och påverka. Det har betydelse för vilka insatser kommunen ska göra, behöver man rikta in sig på att väcka ett intresse för samhällsfrågor och att engagera, eller finns det intresset redan och kommunen behöver rikta in sig på att visa vägar och ta vara på de åsikter som förs fram.

En indikation på det allmänna intresset i Haninge att vara med och påverka politiken är andelen förstagångsväljare, se nedanstående diagram.

74 % av Haninges förstagångsväljare röstade i kommunalvalet 2010, vilket är marginellt lägre än övriga Stockholms län (76 %) och riket som helhet (75 %). Överlag ökade andelen förstagångsväljare vid valet 2010 jämfört med tidigare år.¹

En annan fingervisning om Haninges ungdomar vill vara med och påverka kan vi få från Rädda barnens undersökning ”Ung röst”, som genomfördes 2011.²

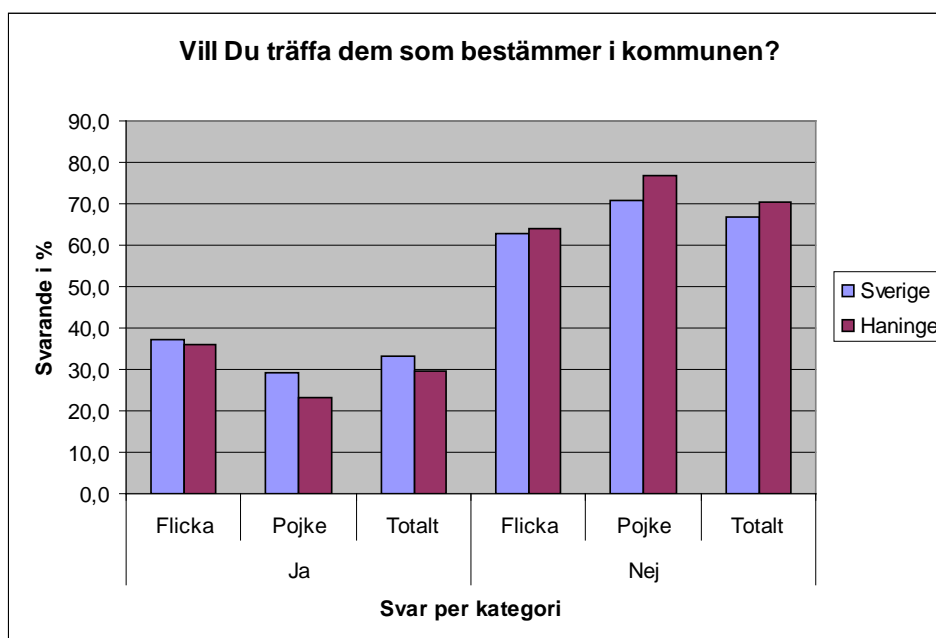

¹ Källa: Sveriges kommuner och landsting

² ”Ung röst 2011” svarade 1 094 elever från Haninge på enkäten. Eleverna gick i 6:an (34% av de svarande), 8:an (39 %) och första året på gymnasiet (27 %). Deltagande skolor i Haninge var Brandbergsskolan, Ribbyskolan, Tungelstaskolan, Vendelsöalmsskolan, Söderbymalmsskolan, Lyckebysskolan, Rudanskolan, Utö skola, Dalarö skola, Fria Gymnasiet och Fredrika Bremerskolan.

I undersökningen ställs frågan om ungdomarna tycker att det är viktigt att ha en dialog mellan ungdomar och kommunens politiker. 74,7 % av Haninges ungdomar svarar ja, vilket är något lägre än riksgenomsnittet. Flickorna tycker att det är viktigare än vad pojkarna tycker.

Men åsikten om det är viktigt med dialog ger inte en fullständig bild av intresset för att vara med och påverka. Det är många av ungdomarna som, trots att de tycker att det är viktigt med dialog mellan ungdomar och politiker, inte själva är intresserade av att delta. Detta illustreras i diagrammet nedan.

70,4 % av Haninges ungdomar vill *inte* träffa dem som bestämmer i kommunen. Vad detta beror på har inte undersökts närmare i ”Ung röst”, men på nationell nivå visar Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 att den vanligaste orsaken till att inte vilja engagera sig är att man inte är tillräckligt intresserad (55 %). Därefter följde att man inte har tid (30 %), att man inte tror att det spelar någon roll eftersom de som bestämmer nog inte lyssnar (25 %), att man anser sig kunna för lite om hur man gör för att påverka (21 %), att man ska flytta ifrån kommunen (9 %) eller annat (6 %).³

I en internationell jämförelse⁴ ligger Sveriges ungdomar lågt i fråga om hur intresserad man är av politiska frågor. Det är dock inte fråga om någon sjunkande trend för

³ Ungdomsstyrelsen, ”Ung idag 2013”, sid 128

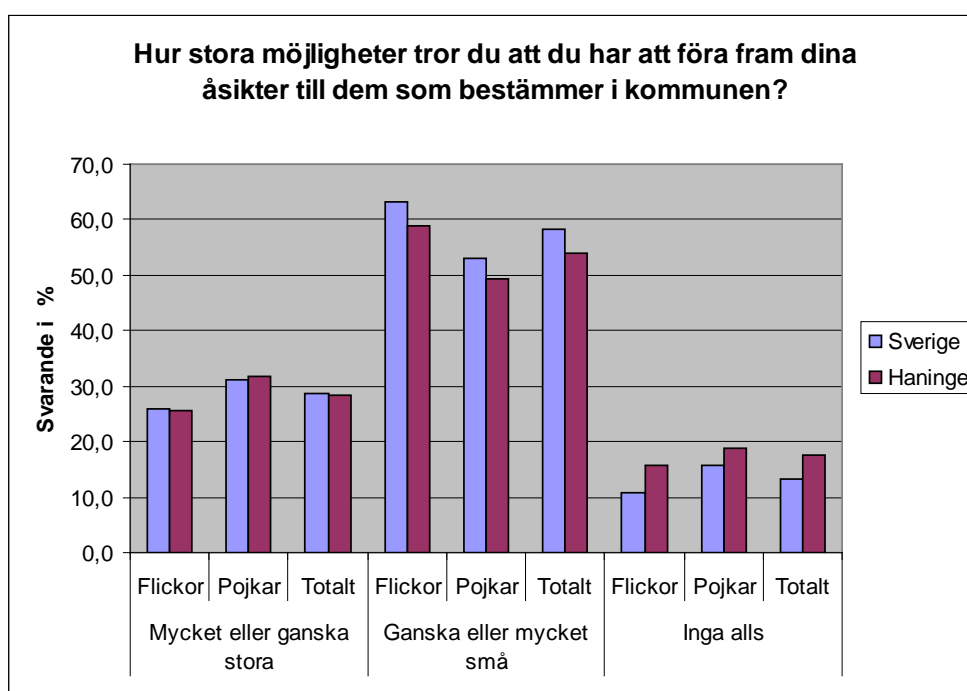
⁴ Skolverket, ”Morgondagens medborgare ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning”, sid 76

intresset, som har varit stabilt under perioden 2004-2012. I fråga om att vilja engagera sig lokalt har intresset dock sjunkit, från ca 50 % år 2004 till 40 % 2012.⁵

Under arbetet med rapporten har åtta ungdomar från högstadium och gymnasium intervjuats.⁶ Hälften av de intervjuade ville vara med och påverka det som händer i kommunen, två nämnde skolan, en fritidsaktiviteter och en miljöfrågor som främsta intresseområden. De andra var inte intresserade av att vara med och påverka, som orsak angavs främst att man inte hade några åsikter man ville framföra. 5 av 8 sade att de kommer att rösta när de får rösträtt, en kanske skulle rösta om hen hade tid att sätta sig in i de olika partiernas åsikter först.

Man kan konstatera att unga rent principiellt tycker att det är viktigt att de får ett inflytande i kommunen, men att det inte är lika självklart att själv vilja engagera sig. Haninges ungdomar sticker inte ut i jämförelse med Stockholmsregionen eller riket i stort i fråga om intresse för samhällsfrågor och att vara med och påverka politiken.

Hur ser det då ut i praktiken enligt ungdomarna, har de något inflytande i realiteten? I ”Ung röst” undersöks hur ungdomarna själva upplever möjligheterna att påverka kommunen.

⁵ Ungdomsstyrelsen, ”Ung idag 2013”, sid 127-128

⁶ Intervjuer med fyra pojkar och fyra flickor från antingen högstadiet eller gymnasiet, semistrukturerad intervju med blandning av svarsalternativ och öppna frågor. De intervjuade har inte varit medlemmar i ungdomsrådet. Frågorna återfinns i bilaga 1.

Undersökningen visar att bara 28,5 % Haninges ungdomar anser att de har mycket eller ganska stora möjligheter att framföra sina åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Haninge skiljer sig inte nämnvärt från riksgenomsnittet på den här punkten, men andelen av Haninges ungdomar som upplever att de inte har några möjligheter alls att föra fram sina åsikter är något högre än riksgenomsnittet.

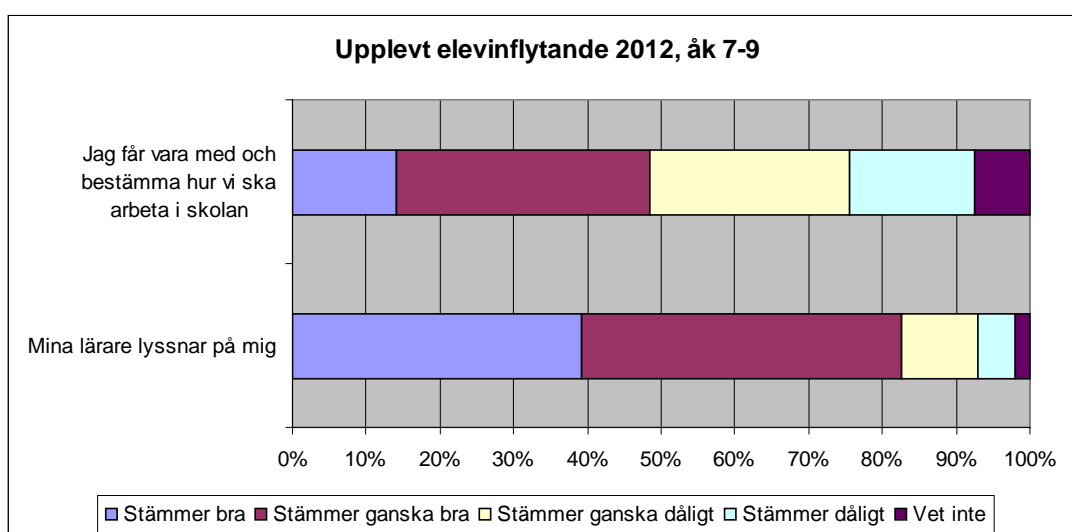
På nationell nivå har studier visat att de ungdomsgrupper som tror mindre på sina möjligheter att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i kommunen är unga med minst en förälder som är arbetslös eller sjukskriven, unga som har haft svårt att klara sina ekonomiska utgifter, unga med upplevd dålig hälsa respektive dålig självkänsla.⁷

I de genomförda intervjuerna bekräftas bilden ovan. Fem av åtta tror att de har ganska små möjligheter att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i kommunen, två säger ganska stora och en vet inte. Ingen av de intervjuade ungdomarna har någon klar bild över *hur* de skulle kunna föra fram sin åsikt.

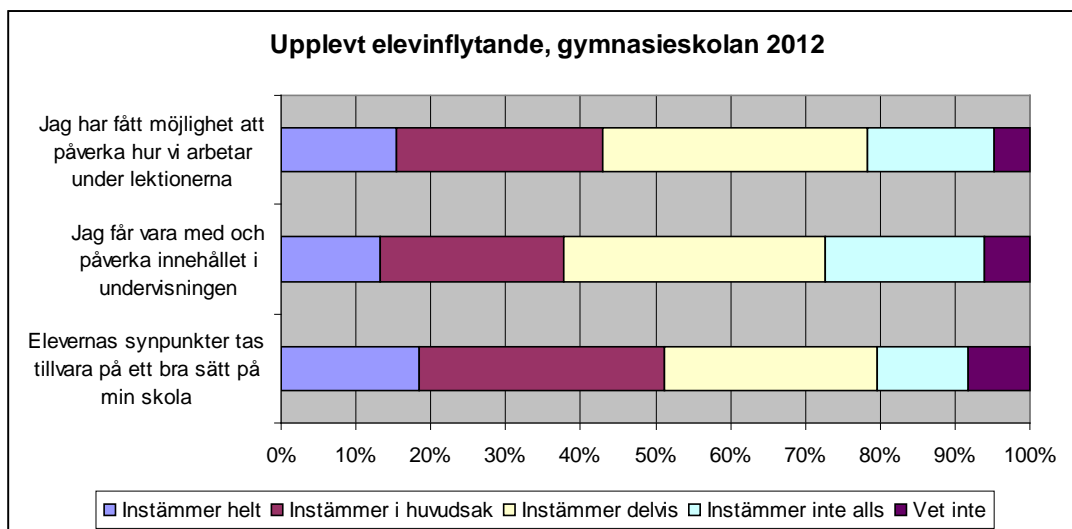
Intervjuerna och statistiken pekar på att Haninge bör utveckla sitt arbete med ungdomsinflytande på kommunens politik. Det gäller att få fler intresserade av samhällsfrågor, att öka kunskapen om hur man kan påverka och att få fler att vilja engagera sig i någon form. I avsnitt 5 redovisas ungdomarnas egna önskemål om hur de kan tänka sig vara med och påverka och i det avslutande avsnittet finns förslag på hur kommunen kan vidareutveckla sitt arbete.

Inflytande i skolan

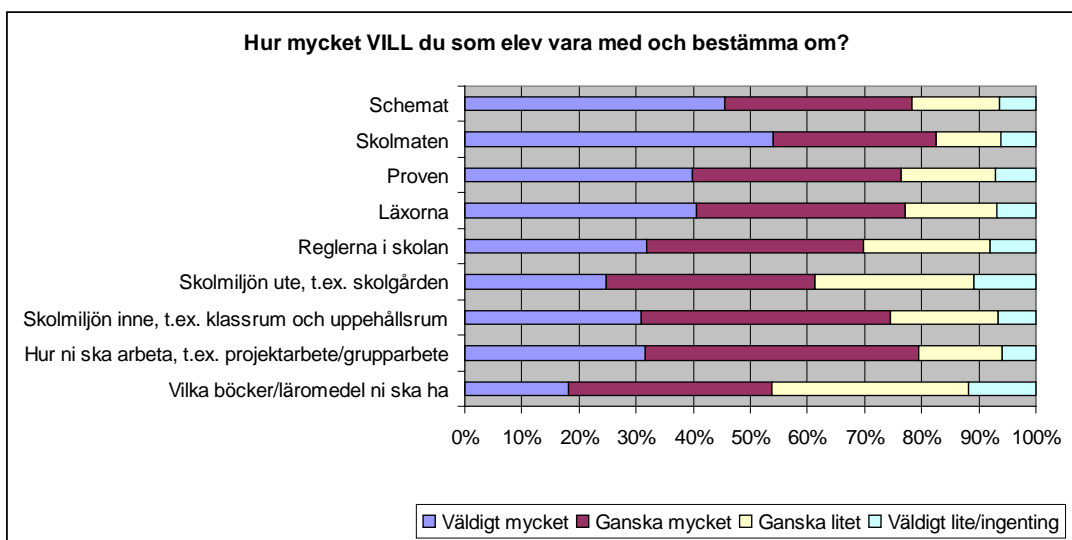
Ett område som har stor påverkan på ungas liv och där de spenderar mycket tid är skolan. Vad gäller inflytande i skolmiljön finns resultat från kommunens egen skolenkät, här visas resultat från 2012 uppdelat på högstadiet och gymnasiet.

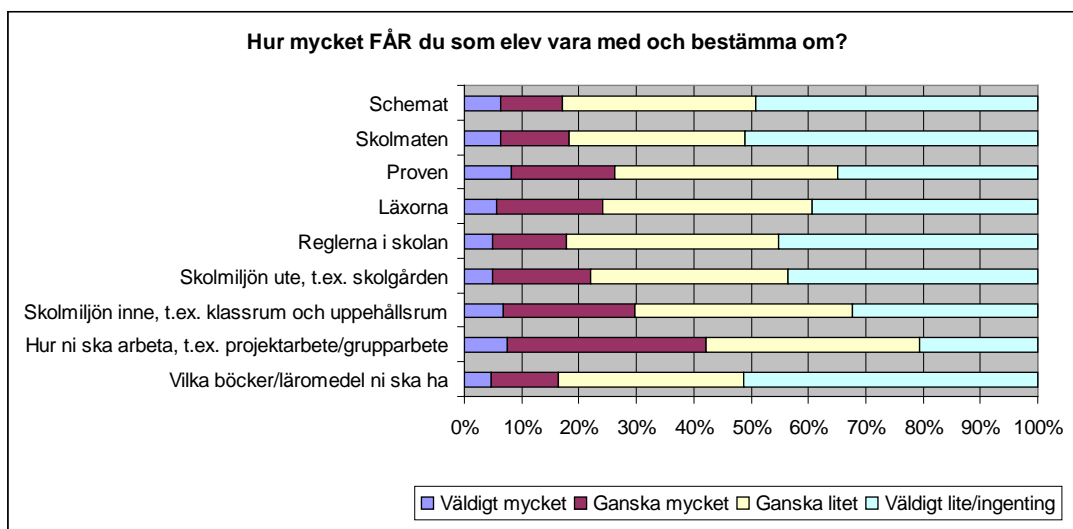

⁷ Ungdomsstyrelsen, "Ung i dag 2013", sid 247

Även ”Ung röst” behandlar hur Haningeeleverna upplever sitt inflytande i skolan, här uppdelat på mer specifika områden. Man har också undersökt i vilket grad eleverna vill vara med och bestämma.

De frågor som ställs i skolenkäten ger en mer positiv bild av hur Haninge eleverna upplever sitt inflytande jämfört med undersökningen ”Ung röst”. Skolenkätens frågor är emellertid bredare och mer allmänt hållna. Grundskolans fråga om eleverna upplever att lärarna lyssnar på dem kan tolkas väldigt brett och visar inte nödvändigtvis om eleverna har någon reellt inflytande på skolan. De mer specificerade frågorna i ”Ung röst” visar att det ser väldigt olika ut på olika områden ifråga om upplevt inflytande, t.ex. tycker 42 % att de får vara med och bestämma ganska eller väldigt mycket om hur de ska arbeta. Motsvarande siffra för om man får vara med och bestämma om skolmaten ligger bara på 18 %, trots att just skolmaten ligger i topp för vad man *vill* vara med och bestämma om – 78 % av eleverna vill vara med och bestämma ganska eller väldigt mycket om skolmaten. Det här betyder att eleverna ges möjlighet till inflytande på vissa områden, men inte i lika hög grad som eleverna önskar och inte på alla områden de vill vara med och påverka kring.

Intervjupersonerna hade blandade åsikter om inflytande i skolan. Tre av åtta upplevde inte alls att de hade möjlighet att påverka inom områden de tyckte var viktiga i skolan. De övriga var positiva till sina möjligheter till inflytande, de nämnde främst att de kunde påverka hur lektioner och redovisningar skulle ske. Den här typen av inflytande skedde direkt i samarbete med läraren. Någon berättade också att det fanns ett matråd på skolan. Elevrådet upplevdes olika (de intervjuade kom från olika skolor), de flesta tyckte att elevrådet fungerade bra men två upplevde inte att elevrådet var intresserat av vad övriga elever tyckte eller att skolledningen var intresserade av vad eleverna tyckte.

Inom vissa områden ligger det i sakens natur att möjligheterna till medbestämmande är begränsade, t.ex. är en upprustning av skolgården något som inte inträffar så ofta. Skolmaten å andra sidan är lättare att påverka, men även om man låter eleverna ha stort inflytande på matsedeln kan det vara så många viljor att ta hänsyn till att den enskilde eleven inte upplever sig ha fått bestämma något alls. Schemaläggning är komplext och ska ta hänsyn till både lokal tillgång, individuella arbetstider etc. Orealistiska förväntningar från eleverna på vad de kan vara med och bestämma om, eller vilken

effekt deras röst kan ha, riskerar skapa missnöjdhet. Statistiken och intervjuerna visar att det finns flera områden där det skulle vara önskvärt att öka elevinflytandet, vilket är något som även Skolinspektionen trycker på i sin rapport ”Skolornas arbete med demokrati och värdegrund”.⁸

Skolorna i Haninge bör tänka igenom inom vilka områden de ser att det finns möjlighet till ökat elevinflytande, vilken grad av delaktighet det skulle vara fråga om och tydligt kommunicera detta till eleverna. De råd som finns om medborgardialog går att tillämpa även i en enskild skola och kan vara till nytta för att utveckla elevinflytandet. Det handlar bland annat om att ta ställning till graden av delaktighet inom olika områden, vad är påverkningbart, vilka förkunskaper krävs från eleverna etc. och att tydligt förklara sammanhang och resultat av konsultation/dialog/inflytande/medbestämmande för eleverna. Kommunens handbok i medborgardialog kan ge vägledning, och det finns också andra exempel som t.ex. SKL:s skrift ”Medborgardialog som del i styrprocessen.”

3. Ungdomsrådets roll och påverkan

Ungdomsrådet inrättades efter att kommunfullmäktige den 6 maj 1996 biföll en motion från (s). Motionärerna skrev följande:

”De politiska partierna och ungdomsförbunden måste finna sina sätt att bättre nå ungdomarna och framstå som ett alternativ i det politiska arbetet. På samma sätt måste kommunen ändra sitt arbetsätt och möjliggöra för ungdomarna att komma till tals i viktiga frågor, t ex boende, arbetslöshet, kommunikationer eller miljöarbetet. Ungdomarna ska känna till att de kan vara med och påverka den kommunala beslutsprocessen. Vi tror att detta kan resultera i att ungdomarna får upp ögonen för det partipolitiska arbetet och väljer att ta en aktivare del av vår demokrati”.

Ungdomsrådet har varit igång sedan 1999. Efter en utvärdering infördes 2004 regler för antal medlemmar i rådet och att alla gymnasieskolor i Haninges ska rösta fram sina representanter för att på så sätt få en ökad representativitet. Rådet fattar själv beslut om sina stadgar och verksamhetsplan. I det nuvarande ungdomsrådets stadgar står följande angivet som mål och syfte:

- Att öka ungdomars delaktighet och intresse för samhällspolitiska frågor. Att väcka ungdomars intresse för samhällsfrågor och öka deras delaktighet i samhällsdebatten.
- Att lära sig de demokratiska verktygen. Att ungdomar i ungdomsrådet får lära sig att hantera de demokratiska verktygen; delaktighet, dialog och påverkan. Genom att ge ungdomar tillfälle att lära sig hur de olika beslutsprocesserna fungerar och

---

⁸ Skolinspektionen 2012:9, Skolornas arbete med demokrati och värdegrund, sid 7-8

därigenom i högre grad än annars kunna påverka kommunala beslut. Ett exempel är medborgarförslag.

- Att öka det politiska intresset och engagemanget. Att ungdomars ökade kunskap om samhällsfrågor och den offentliga beslutsprocessen ska inspirera till engagemang i ett politiskt parti eller övriga organisationer.
- Att ungdomsrådet skall vara en kanal som framför ungdomars åsikter till kommunens politiker och andra beslutsfattare.

I stadgarna anges också bland annat att rådet årligen ska arrangera ungdomsfullmäktige och ordna fadderpolitikerträffar.

Ungdomsfullmäktige är ett forum för diskussion mellan ungdomar, politiker och tjänstemän. Inför ungdomsfullmäktige samlar ungdomsrådet in synpunkter från gymnasieungdomar runt om i kommunen. Synpunkterna sällas och kategoriseras, de ungdomar som vill delta genomgår en förberedande utbildning och därefter genomförs ungdomsfullmäktige där de prioriterade frågorna diskuteras. Utifrån diskussionen beslutar ungdomsfullmäktige om flera förslag som lämnas över till kommunen för behandling. Tidigare år har förslagen främst hanterats via ungdomsrådet, men förslagen från ungdomsfullmäktige 2012 har lämnats över till berörda nämnder för behandling.

Fadderpolitikerträffar är diskussioner mellan ungdomar och politiker på utvalda teman. Temata kan baseras på synpunkter från ungdomsfullmäktige, och på mötet får ungdomarna föra fram sina synpunkter och politikerna kan berätta vad kommunen gör på området. Fadderpolitikerträffarna blir en mindre krets av personer än ungdomsfullmäktige, och det kan också bli flera uppföljningsträffar på samma tema.

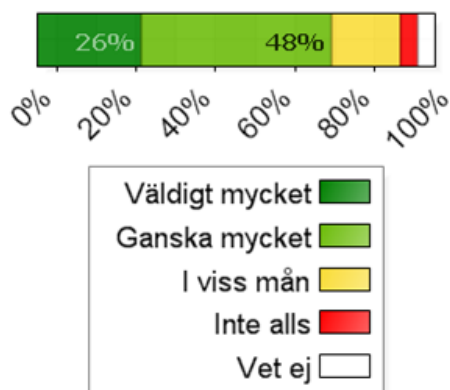
Ungdomsrådet genomför också många andra aktiviteter, t.ex. olika typer av evenemang med t.ex. konserter och föreläsningar och arrangerar mentorskap där en politiker och en ungdom träffas regelbundet på tumanhand under en period. Eftersom ungdomsrådet i Haninge har funnits så pass länge har man också varit en efterfrågad part i flera olika projekt, drivna av bl.a. Socialdepartementet, Barnombudsmannen och Polisens ungdomsråd.

Vad säger de som varit medlemmar i rådet? En undersökning har gjorts bland medlemmar mellan åren 2005 – 2009, 23 personer har besvarat frågorna.⁹

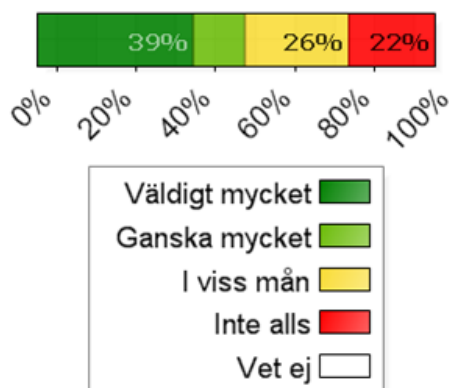
⁹ En undersökning har gjorts bland slumpmässigt valda medlemmar mellan åren 2005 – 2009. 55 rådsmedlemmar valdes ut och kontaktförsök gjordes via telefon. Undersökningen lyckades få kontakt med 23 av dessa medlemmar varav 12 kvinnor och 11 män. Frågorna kan ses i bilaga 2.

Tyckte du att ungdomsrådet var representativt för ungdomarna i Haninge? (dvs. kunde politikerna få en bra bild av hur Haninges ungdomar i allmänhet tyckte och tänkte genom ungdomsrådet)

74 % av de svarande tyckte att ungdomsrådet var ganska eller mycket representativt för ungdomarna i Haninge. I kommentarer till frågan påpekar en del svaranden att bara en viss typ av personer, de som är villiga att engagera sig, söker sig till rådet, vilket innebär att rådsmedlemmarna inte kan ses som ”typiska” ungdomar i Haninge. ”De som klarar av att göra sin röst hörd är kanske inte de som har störst behov av förändring”, som en av de intervjuade sade. Andra menar också att det lilla antalet medlemmar och sättet att arbeta gjorde att ett fåtal personer i rådet kunde få stort genomslag för sina idéer, och att detta inte heller är representativt. Flera påtalar dock att det fanns en bredd i vilka personer som var med, och att det könsmässigt och geografiskt var bra fördelning. En annan positiv sak som lyfts fram angående representativiteten är att rådsmedlemmarnas många kontakter med kommunens politiker ansågs ha bidragit till att öka politikernas förståelse för ungdomars intressen och önskemål.

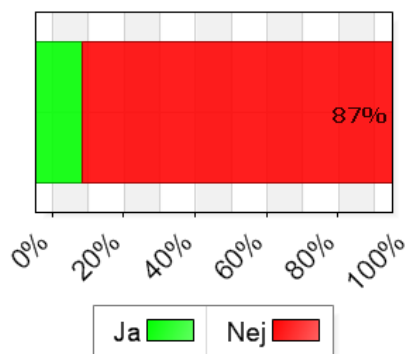
Tror du att din tid i ungdomsrådet har ökat ditt intresse för samhällsfrågor (t.ex. boendefrågor, utbildning, arbetslöshet, kommunikationer, miljöfrågor)?

52 % anser att deras intresse för samhällsfrågor ökat ganska eller väldigt mycket genom tiden i ungdomsrådet. Någon som svarat att deras intresse inte ökat nämnvärt genom tiden i ungdomsrådet påpekar att hen var intresserad redan innan. Någon menar att

tiden i ungdomsrådet tvärtom minskade samhällsintresset, ”politikerna lyssnade men gav mest skitsnack tillbaka, inget stöd”.

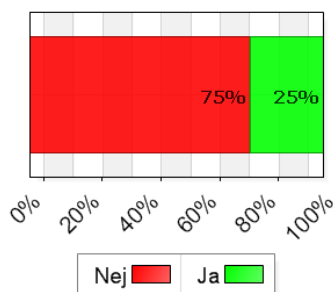
Är du på något sätt engagerad i samhällsfrågor eller samhällsdebatt idag?

Om ja, på vilket sätt?

- Är med i politiskt parti och en intresseorganisation
- Har valt att vidareutbilda mig inom samhällsorienterade ämnen

Om nej, har du varit det sedan du slutade i ungdomsrådet?

Om ja, på vilket sätt?

- Var med i Sveriges ungdomsråd
- Barnrättsorganisation, Rädda barnen
- Elevorganisationer i studiesammanhang.
- Har suttit med i polisens ungdomsråd
- Medlem i politiskt parti, har också suttit vald under en period.

Sammanlagt är det 8 av 23 personer, motsvarande 35 %, som efter tiden i ungdomsrådet på något sätt har varit engagerad i samhällsfrågor, varav 3 (13%) är engagerade även i dag. Tre personer har blivit medlemmar i något parti. Flera småbarnsföräldrar säger att de tror att de kommer engagera sig mer i en senare period av livet. Att inte fler väljer att engagera sig genom politiska partier eller andra organisationer är ganska vanligt för unga idag, vilket vi återkommer till i avsnitt 6. Av de åtta som på något sätt engagerat sig efter tiden i ungdomsrådet är sju kvinnor.

Kommentarer vid intervjuerna visar att en övervägande majoritet av de som svarat har upplevt sin tid i rådet som positiv. Man upplever att man lärt sig mycket om hur samhället och den politiska processen fungerar, vilket kan vara både en frustrerande och en positiv upplevelse. Därmed kan man säga att man lyckas med målsättningen att

rådets medlemmar ska lära sig de demokratiska verktygen. Däremot är det mer tveksamt om målet att väcka samhällsintresse nås. De flesta intervju svar tyder på att ungdomsrådet snarare förstärker än väcker intresset för samhällsfrågor.

Ett par djupintervjuer har också genomförts med nuvarande medlemmar i ungdomsrådet. En av frågorna var kring de arbetssätt ungdomsrådet använder, och de intervjuade lyfte fram ungdomsfullmäktige som det sätt som bäst visar vad ungdomar i Haninge tycker, eftersom ungdomsrådet lägger ner mycket tid på att samla in åsikter inför fullmäktige. Ungdomsfullmäktige är också ett tillfälle när ungdomar som annars inte engagerar sig så mycket är med och träffar politiker. Fadderpolitikerträffar och mentorskap var aktiviteter som de intervjuade tyckte skapade en större förståelse hos politikerna för vad unga tycker och tänker. Etableringen av ungdomsverksamheten Lakeside lyfts upp som ett exempel där man upplevt att kommunen tagit tillvara på de ungas synpunkter.

De andra intervjuerna, med ungdomar som inte varit med i ungdomsrådet, visar att ungdomsrådet inte är särskilt känt. En av de åtta intervjuade hade hört talas om rådet, eftersom hen har vänner som är med. En trodde att hen fått vara med och lämna förslag inför ett ungdomsfullmäktige, men var osäker på vilket sammanhang det egentligen var. Övriga kände vare sig till ungdomsrådet eller ungdomsfullmäktige. Som svar på frågan om andra ungdomar vet vad ungdomsrådet gör svarade en av de som djupintervjuades att *”Våra kompisar vet, de som går i årskurs 1 och 2 på gymnasiet har koll på oss ett tag i samband med att vi går ut och förbereder ungdomsfullmäktige, men de har nog inte koll på vilka som är med i rådet och exakt vad vi gör och så.”*

Intervjuerna tyder på att ungdomsrådets aktiviteter bidrar till att öka politikernas förståelse för vad unga tänker och vill. Däremot känner inte andra unga att rådet är deras ”kanal”, eftersom de knappt känner till att rådet finns, och deras känsla av delaktighet och möjlighet att föra fram sina åsikter ökar därmed inte genom rådets verksamhet.

Ungdomsfullmäktige skapar förståelse för en demokratisk process och kan sägas vara en demokratiskola både för rådet och för de övriga ungdomar som deltar. De förslag ungdomsfullmäktige resulterar i blir ofta en del förvaltningarnas och nämndernas allmänna kunskapsunderlag, men en genomgång av svaren på förslagen från ungdomsfullmäktige 2011 visar att förslagen sällan blir startskottet på en förändringsprocess. Det är kanske inte så förvånande, eftersom de unga inte känner till vilka beslut som tagits tidigare, vilka processer som är igång, var befogenheten att fatta beslut kring en specifik fråga ligger etc. Det kan vara svårare att få ett ”allmänt tyckande” att leda till något konkret på kort sikt, jämfört med när man blir inbjuden att tycka till i en process som redan är igång och där det är planerat att någon slags förändring ska ske. Den av de intervjuade som (troligtvis) hade gett ett förslag inför ungdomsfullmäktige konstaterade att: *”Det var inget som genomfördes. Det ledde inte till någonting.”*

Här kan det vara intressant att fundera kring vilken form av delaktighet ungdomsfullmäktige utgör. I kommunens handbok för medborgardialog struktureras de olika graderna av delaktighet upp så här:

GRAD AV DELAKTIGHET	KÄNNETECKEN	AKTIVITET	METODEXEMPEL
Medbeslutande	Gemensamt beslutsfattande Du får: bestämma		Rådslag med omröstning Medborgarbudget
Inflytande	Aktiviteter planeras och genomförs Du får: påverka		Framtidsverkstad Idéverkstad
Dialog	Utbyte av tankar Ofta flera tillfällen Du får: resonera		Open space Cafémetoden Walk and talk
Konsultation	Samla in synpunkter Ofta punktinsats Du får: tycka		Enkät Intervju Fokusgrupp Synpunkt Haninge
Information	Envägskommunikation Frågor och svar Du får: veta		Tidning, webb, trycksak, öppna möten Utställning, mäss

Ungdomsfullmäktige kan klassas som ”dialog” enligt ovanstående modell. Unga får utifrån sin egen agenda möta politiker och tjänstemän och resonera, det är fråga om ett ömsesidigt utbyte av tankar, åsikter och idéer. Inflytande enligt modellen ovan, där man planerar och genomför aktiviteter, är det i de allra flesta fall inte fråga om. Det här är viktigt att förmedla till gymnasieungdomarna inför ett ungdomsfullmäktige, så att inte felaktiga förväntningar väcks på vad ungdomsfullmäktige ska leda till.

”Är vi otydliga med vilken form av delaktighet som erbjuds är risken stor att vi väcker felaktiga förväntningar, vilket ofta leder till frustration och besvikelse. Då finns även en risk för att medborgardialogen i stället för att främja demokratiskt deltagande får motsatt effekt.”¹⁰

4. Andra möjligheter för Haninges ungdomar att påverka

Nu är ju inte ungdomsrådet och ungdomsfullmäktige de enda medel som står till buds för unga att framföra sina åsikter och vara delaktiga i kommunen. Kommunen har flera verktyg för medborgardialog:

Synpunkter på kommunens verksamhet kan lämnas via kommunens hemsida (eller muntligt/skriftligt i kontakt med tjänsteman). Kommunens tjänstemän går igenom synpunkten och om synpunktslämnaren uppgett kontaktuppgifter ska hen få besked om hur synpunkten har hanterats.

¹⁰ Haninge kommun, Handbok för medborgardialog, sid 11

Medborgarförslag kan lämnas in av alla privatpersoner som är folkbokförda i kommunen och behandlas i ansvarig nämnd som beslutar om och hur förslaget ska genomföras. Förslaget ska lämnas in skriftligt och den som gett förslaget har möjlighet att komma till kommunfullmäktige för att presentera sitt förslag.

E-förslag kan lämnas in av alla privatpersoner oavsett var de bor. E-förslagen skrivs in i e-dialogen på kommunens hemsida, och kan sedan ses och diskuteras på webben. Den som vill kan skriva under förslaget, och när ett e-förslag fått minst 25 underskrifter lämnas det över till de politiker som förslaget berör. Politikerna beslutar om och hur e-förslaget ska genomföras.

Klagomål skola/förskola ska i första hand lämnas direkt till skolan men kan också lämnas på blankett till utbildningsförvaltningen.

Kunskapen om de ovanstående verktygen är låg bland ungdomarna. I de intervjuer som genomförts var det ingen av ungdomarna som hade hört talas om dem.

Sociala medier är andra alternativ för att föra fram åsikter till kommunen. Det finns särskilda facebooksidor för exempelvis Lakeside, biblioteken och kulturhuset. Kommunen finns också på Twitter och Youtube. Det är dock i de allra flesta fall tjänstemän som hanterar dessa medier och besvarar eventuella frågor, inte politiker.

Ingen av de intervjuade ungdomarna hade sett kommunen på Facebook.

Medborgardialog sker på initiativ av kommunen kring en specifik fråga. Det kan vara fråga om utvecklingen av ett område (t.ex. Jordbrodialogen), ett särskilt ärende (att ta fram en ny skolplan) eller något annat. En del dialoger pågår i flera år medan andra genomförs på ett par månader. Ibland genomför kommunen också *medborgarbudget*, där medborgare får rösta på olika förbättringsförslag. Exempelvis beslutades i medborgarbudgeten 2012 att inrätta en Parkourbana i Jordbro, vilket var ett förslag från en klass i årskurs 5.

Det bör nämnas att det pågår flera utvecklingsprojekt inom området i kommunen som kommer påverka utvecklingen av ungas möjligheter till inflytande. Projektet ”E-dialog”, som pågår 2013-2014, har som mål:

- En handlingsplan för alla förvaltningars användande av digitala kanaler och verktyg inom ramen för medborgardialog
- Marknadsföring av befintliga verktyg/tjänster för e-dialog, samt lansering av nya verktyg/tjänster om det behovet visar sig finnas
- En kommunikationsplan för att medborgare, politiker och tjänstemän ska uppmärksamma e-dialogen, samt förstå och vilja använda den

Ett annat projekt är ”Barn och ungas deltagande i lokala beslutsprocesser” som sker i samarbete mellan Haninge kommun och Rädda barnen. Projektet syftar till att öka barn och ungas delaktighet och inflytande i samhället, bland annat genom att skapa nya

kanaler i form av app och beredningsforum för dialog och kommunikation. Projektet startade våren 2013 och ska pågå i tre år.

5. Hur vill ungdomarna utveckla möjligheterna till inflytande?

I intervjuerna har frågan ställts till de tidigare rådsmedlemmarna om de har några idéer om på vilket sätt kommunen kunde öka ungdomars kunskaper och intresse för samhällsfrågor.

Elva av de 23 intervjuade föreslog att kontakt mellan politiker och ungdomar skulle kunna ske via skolan, exempel som nämnts är politikerbesök, föreläsningar och debatter. Åtta föreslår kontaktytor via fritidsintressen, exempelvis fritidsgårdar, idrotts- och musikevenemang. Flera pekar på att det vore bra med information om hur samhället fungerar, om hur kommunen fungerar, om politiker- och tjänstemannarollen och hur beslutsprocessen går till. Någon tycker att mer direkt demokrati vore bra, exempelvis omröstningar eller enkäter kring enskilda frågor. En tycker att antalet medlemmar i ungdomsrådet ska öka och att ungdomsfullmäktige kunde hållas två gånger per år.

Det i särklass vanligast förekommande förslaget är alltså att se till att politiker möter unga i deras vanliga miljö, skolan eller fritidsverksamhet. *”Återkommande mötesplatser i naturlig miljö där man inte behöver prestera något”* som en person uttryckte det. Förslaget om omröstningar och enkäter är också intressant – man efterfrågar en högre grad av delaktighet (se strukturen för grad av delaktighet i avsnitt 3) där unga skulle få inflytande eller medbestämmande i en specifik fråga. Det senare är något som skulle kunna genomföras både i fråga om elevinflytande på den enskilda skolan och i kommunen i stort, t.ex. genom en medborgarbudget.

De ungdomar som inte varit med i ungdomsrådet har i intervjuerna ombetts att rangordna vilket/vilka av följande sätt till delaktighet som tilltalar dem mest:

- A. E-panel. Ett fåtal frågor i enkätform skickas med jämna mellanrum (några gånger per år) till deltagare som frivilligt anmält sig till en panel. Man svarar på frågorna via en webbsida.
- B. SMS-enkät. Genom annonsering eller annan information ställs en fråga där de som vill svara skickar svar per SMS.
- C. Kafédialog. Samtal om i förväg angivna frågor samtidigt som man fikar, i någon lokal i anslutning till skolan/fritidsgården/valfritt ställe.
- D. Fokusgrupp. Gruppintervju där gruppen tillsammans ger uttryck för attityder och värderingar.

Sex av de intervjuade pekade ut något av de två första alternativen, sms-enkät och webbpanel, som metoder som de själva skulle kunna tänka sig att medverka i. De resterande två personerna tilltalades inte av något av alternativen. Ingen pekade ut

kafédialog eller fokusgrupp. Som motivering till valet av någon av de två första alternativen var det någon som sade: *"Det verkar enklast"*.

SMS-enkät har den fördelen att den kan nå många deltagare och deltagarna behöver inte ha anmält något intresse sedan tidigare, eller binda upp sig för att vara engagerade därefter. Genomförs det regelbundet, med annonsering på skolor och fritidsgårdar, kan unga så småningom komma att uppfatta verktyget som en möjlighet att göra sin röst hörd. Unga, med sitt myckna användande av telefoner, är en bra målgrupp för den här typen av undersökningar. Efter en genomförd enkät är det viktigt att återkoppla (också via sms) och visa vad resultatet blev. SMS-enkät skulle kunna användas både på den enskilda skolan och övergripande i kommunen.

E-panel kan vara bra för lite mer komplexa frågor, det är lättillgängligt och man får snabba svar. När e-panelen väl är igång krävs inga större förberedelser eller informationskampanjer för att kunna skicka ut några frågor. Det kan vara en utmaning att se till att panelen är representativ för kommunen/ungdomarna, och det riktar sig också till en begränsad grupp så antalet ungdomar som känner sig delaktiga kommer troligtvis inte att öka så mycket. Verktyget skulle kunna underlätta handläggningen så att ungas åsikter oftare skulle kunna tas med i ärendeberedning och dylikt.

6. Andra röster om ungdomars inflytande

Rapporten har ingen ambition att ge en heltäckande bild av de många studier som gjorts angående ungdomars inflytande, men vill ändå lyfta upp några av de slutsatser som dragits.

Det finns studier som visar att intresset för politik bland unga inte är på nedåtgående utan snarare ökar. Detta visar sig om man jämför det politiska intresset bland unga i ett antal generationer från 1960-talet och framåt. Däremot kan man se att ungas aktiva deltagande i demokratins traditionella kanaler för inflytande, till exempel deltagande i val, anknytning till partier och föreningsmedlemskap minskar.¹¹

I Skolverkets rapport "Skolor som politiska arenor" analyseras ICCS-undersökningen.¹² Författarna menar att det inte är någon slags kris för demokratin, utan eleverna har en påtaglig medborgarkompetens, se nedanstående sammanfattning.

¹¹ Ungdomsstyrelsen, Fokus 10, sid 33

¹² International Civic and Citizenship Education Study, ICCS 2009, en internationell undersökning som avser att mäta elevers kunskaper, attityder och värderingar såväl som samtida och framtida engagemang i samhälle, demokrati och medborgarskap.

Elevernas medborgarkompetens				
<i>Demokratiska värderingar</i>	<i>Politisk tilltro</i>	<i>Politisk självförtroende</i>	<i>Politisk kunskap</i>	<i>Sambällsengagemang och politiskt deltagande</i>
Stark uppslutning bakom kvinnors och mäns formella jämställdhet, samt ett starkt stöd för invandras formella rättigheter. I mer specifika sammanhang: en beredskap att diskriminera mot kvinnor och invandrare. Flickor är mer ”toleranta” än pojkar och elever med utländsk bakgrund.	Ett relativt stort självförtroende för politiska och samhällsrelaterade institutioner. En etnisk dimension i det politiska förtroendet: elever med utländsk bakgrund har överlag lägre förtroende för institutioner än andra elever. En generell misstro mot politiker som dock inte utesluter en upplevelse av att politikerna lyssnar på de vanliga medborgarna.	Något låga nivåer av politisk självförtroende, i synnerhet bland flickorna som grupp. När det gäller mer praktiska färdigheter och förmågor finns en starkare förtroende till de egna resurserna. Bland elever med utländsk bakgrund är den politiska självförtroendet särskilt högt.	Flickorna har bättre kunskap än pojkarna. Gruppen av elever med utländsk bakgrund klarar sig betydligt sämre i kunskapsprovet.	Intresse för miljö och samhällsfrågor, men ett svagare intresse för politik. Ett måttligt engagemang i föreningar och ett mer påtagligt engagemang inom ramen för skoldemokratin. Ett lågt förväntat politiskt engagemang i kollektiva former (i partier och fackförbund), men en påtaglig beredskap att vilja uttrycka sina politiska åsikter och – i synnerhet – att rösta i val.

Som framgår av tabellen ovan tror eleverna själva att de inte kommer använda sig av de konventionella kanalerna, såsom partier eller fackförbund, i så stor utsträckning för ett politiskt engagemang. Andra vägar, som eleverna själva tror är troligare att de kommer ta i framtiden, är exempelvis att uttrycka sina politiska åsikter offentligt, att diskutera politik och samhällsfrågor, att arbeta ideellt eller att ägna sig åt medveten politisk konsumtion.

Undersökningen pekar också på att det generella intresset för samhällsfrågor är lägre än i andra länder, men däremot uttrycker de svenska eleverna ett större engagemang i specifika frågor, såsom miljöfrågor¹³. De svenska ungdomarna är i lägre grad deltagande i aktiviteter i organisationer, föreningar och grupper utanför skolan. Skolstyrelsen skriver i sin rapport ”Morgondagens medborgare”:

¹³ Skolstyrelsen, Morgondagens medborgare, Sid 76

”När eleverna inte i så hög utsträckning ägnar sig åt medborgerliga aktiviteter på fritiden, blir förstås skolans roll i detta avseende än viktigare.”¹⁴

Även Ungdomsstyrelsen pekar på skolans roll. I sin rapport ”Fokus 10” skriver man att elever välkomnar möjligheten att få lyssna till företrädare för olika åsikter och att få diskutera demokrati. Man menar att det är särskilt viktigt att de politiska ungdomsförbunden får tillträde till skolorna. Både Ungdomsstyrelsen och Sveriges ungdomsråd anser att skolorna i större omfattning bör arbeta med att öka ungas kunskap om hur de kan påverka i den egna kommunen.

”Om ungdomar inte vet hur kommunen fungerar är det svårare att påverka. Det samma gäller om medborgare inte känner till sina rättigheter att påverka. Vi upplever att många ungdomar har för lite kunskap om dessa saker, men också felaktig kunskap. Många tror att de inte har rätt att påverka kommunen mellan valen, för att de själva inte har rösträtt t.ex., och vet inte att de i många fall har rätt att påverka på samma sätt som vuxna.”¹⁵

Skolinspektionen skriver i sin rapport om skolornas arbete med demokrati och värdegrund att det finns en tendens till att genomföra skolans uppdrag i separata delar, där kunskapsutveckling är en del, värdegrundsarbete en annan och det demokratiska medborgarfostrande en tredje. Skolinspektionen menar att det demokratiska uppdraget i högre grad bör ses som en del av kunskapsuppdraget, för att möjliggöra en målmedveten utveckling av elevernas medborgerliga kompetenser i undervisningen i alla ämnen. Praktisk demokratisk träning bör kombineras med elevernas kunskapsutveckling i olika ämnen.¹⁶

Det är inte bara skolan som har en roll att spela i demokratiundervisningen. Ungdomsstyrelsen har kunnat konstatera att mötesplatser för unga fått en allt viktigare roll i arbetet med att stärka ungas inflytande och delaktighet i samhället. Det handlar både om mötesplatser för exempelvis ungdomsråd och ungdomsparlament, men också kontakter mellan unga och folkrörelsernas olika aktörer. De öppna ungdomsverksamheterna kan erbjuda en plattform för demokratisk träning som är värdefull i sig, och som förhoppningsvis kan leda till ökade möjligheter till demokratiskt deltagande i andra sammanhang.¹⁷

Skolinspektionens rapport tar även upp frågan kring elevinflytande på skolan. Man skriver att ”Granskningen visar att på samtliga besökta skolor behöver eleverna ges ett ökat inflytande eller ökade möjligheter att vara delaktiga och komma till tals i undervisningen genom att praktisk demokratisk träning kombineras med deras

¹⁴ Skolstyrelsen, Morgondagens medborgare, Sid 112

¹⁵ Sveriges ungdomsråd, ”Ni kan bättre”, sid 12

¹⁶ Skolinspektionen 2012:9, Skolornas arbete med demokrati och värdegrund, sid 7-8

¹⁷ Ungdomsstyrelsen, Fokus 10, sid 26-28

kunskapsutveckling i olika ämnen. Skolinspektionen menar att det i styrdokumenterna ställs höga krav på lärarnas egen medborgarliga kompetens och gestaltande av demokratiska ideal, något som är ett ansvar för huvudmän, rektorer och lärare.¹⁸

Ungdomsstyrelsen pekar på att det fortfarande finns brister i elevernas inflytande över det egna lärandet. Det formella elevinflytandet finns, men ser ut att ha en relativt marginell roll i skolans vardag. För det mesta är det småfrågor på agendan när klass- och elevrådet sammanträder. De stora frågorna om till exempel utbildningens kvalitet diskuteras däremot inte.¹⁹

När det gäller inflytande i kommunen i stort skriver Ungdomsstyrelsen i sin rapport ”Ung idag 2013” att kommunala inflytandeforum för unga (exempelvis ungdomsråd eller ungdomsfullmäktige) kan spela en viktig roll, men att det finns en risk att de främst lockar unga med starkt socialt och kulturellt kapital. Ungdomsstyrelsen menar att medborgardialog utförd med den nya informations- och kommunikationstekniken är en unik möjlighet i arbetet med ungas inflytande. De nya formerna av medborgardialog kan kompensera för ungas underrepresentation och svagare ställning på mer traditionella arenor. Myndigheten har föreslagit till regeringen att skolorna ska erbjudas metodstöd i hur man praktiskt kan arbeta med kommunens IT-baserade medborgardialog.²⁰ Ett annat förslag är att utbilda lärare och skolledare i demokrati, både omfattande demokratiska undervisningsformer, kunskap om mänskliga rättigheter, barnets rättigheter, och hur man kan arbeta för att orientera elever om den lokala demokratin och dess påverkansvägar.²¹

Även Sveriges ungdomsråd påtalar vikten av satsningar på IT och sociala medier för att förenkla det politiska deltagandet, så att medborgarna tycker sig ha möjlighet att nå kommunen direkt.²²

7. Sammanfattande analys och förslag

Inledningsvis bör sägas att intervjuerna genomförda i samband med den här rapporten inte är av den omfattningen att man enbart utifrån dem kan få en tydlig bild av hur unga i Haninge upplever sin delaktighet och sitt inflytande. I kombination med tidigare, mer omfattande, enkäter och studier får vi dock en bra uppfattning om hur unga i Haninge upplever sin situation.

Materialet visar att i likhet med en majoritet av Sveriges unga tycker unga i Haninge att det är viktigt att ungdomars röst görs hörd i kommunen, men en mindre andel är beredda att själva engagera sig. Ungdomarna själva upplever att de har små möjligheter

¹⁸ Skolinspektionen 2012:9, Skolornas arbete med demokrati och värdegrund, sid 7-8

¹⁹ Ungdomsstyrelsen, Fokus 10, sid 20-23

²⁰ Ungdomsstyrelsen, Ung idag 2013, sid 247, 249

²¹ Ungdomsstyrelsen, Fokus 10, sid 50

²² Sveriges ungdomsråd, ”Ni kan bättre”, sid 13

att framföra sina åsikter till dem som bestämmer i Haninge och känner inte till vilka verktyg för påverkan som finns. I fråga om inflytande och delaktighet i skolverksamheten i Haninge finns det flera områden där eleverna skulle vilja kunna påverka mer än vad de upplever att de får göra idag.

Intervjuerna tyder på att Haninges ungdomsråd är en bra demokratiskola för dem som sedan tidigare har ett samhällsintresse och är villiga att engagera sig i en så pass styrd form. Medlemmarna menar att tiden i rådet ökat deras kunskaper om samhället och den politiska processen, och upplever att verksamheten ger kommunens politiker en ökad förståelse för vad unga i Haninge tycker och tänker. En mindre del av medlemmarna i ungdomsrådet, 13 % av de intervjuade, har gått med i något politiskt parti. Detta ska inte ses som något misslyckande, eftersom studier visar att unga i dag i mindre utsträckning väljer att engagera sig i något politiskt parti eller intresseorganisation utan i stället väljer andra vägar för påverkan.

Andra ungdomar i Haninge känner inte till rådet och dess verksamhet i någon större utsträckning. Ser man till ungas inflytande i Haninge i stort behöver ungdomsrådet och ungdomsfullmäktige kompletteras med andra inflytandeformer för att fler unga ska känna att de har en möjlighet att påverka, att fler unga ska veta vilka vägar som finns för att påverka och för att öka genomslaget av de ungas synpunkter i kommunens ärendeberedningar och beslut.

Nationella studier drar några viktiga slutsatser angående ungas inflytande i kommuner och skolor:

- unga attraheras i mindre utsträckning av traditionella demokratiska kanaler, som partier och intresseorganisationer, utan väljer i stället andra vägar för att utöva inflytande
- skolorna bör i större omfattning arbeta med att öka ungas kunskap om hur de kan påverka i den egna kommunen
- elevinflytandet i skolan bör förbättras
- ny informationsteknik kan användas till att förenkla det politiska deltagandet och nå en bredare krets av ungdomar

Mot bakgrund av ovanstående ges här ett antal förslag som syftar till att öka Haningeungdomarnas samhällsintresse och viljan att engagera sig samt öka deras inflytande i skola och kommun:

- Ordna fler politikerbesök, gärna från de politiska ungdomsförbunden, i skolan. Inte bara inför val utan också under mellanperioderna. Föreläsningar, diskussioner, möten under caféliknande former etc. kan vara olika sätt där politiker och unga kan mötas.
- Inkludera dialog med unga i fler ärendeberedningar, i enlighet med kommunens principer för medborgardialog. Arbetet med ”Skolplan 2012-2015 – kunskap till hundra procent” är ett exempel där ungas synpunkter har tagits med i

ärendebereidningen. Var tydlig med vilken typ av delaktighet som erbjuds för att inte skapa felaktiga förväntningar och lägg tid på att kommunicera resultaten.

- Delaktighet kring specifika, avgränsade områden kan intressera unga mer än att bjudas in till ett ”allmänt tyckande”. Fler processer där unga erbjuds ett direkt inflytande eller medbestämmande enligt delaktighetstrappan ökar känslan av delaktighet i skolan och kommunen.
- Sprid kunskap om befintliga verktyg för medborgardialog, såsom synpunktshantering och e-förslag. Såväl kommunens egen personal som brukare och medborgare behöver uppmärksammas på de möjligheter till inflytande som finns. Marknadsföring gentemot ungdomar kan exempelvis göras genom skolan, fritidsverksamhet, ungdomsrådet och kommunens övriga marknadsföring.
- Skapa fler, enkla vägar där unga kan göra sin röst hörd, exempelvis genom verktyg som sms-enkäter och e-paneler. Nämnade verktyg skulle t.ex. kunna användas i ärendebereidningar, för att uppmärksamma någon kommunal verksamhet eller användas av ungdomsrådet som underlag inför deras fadderpolitikerträffar.
- Använd kommunens verktyg för medborgardialog som en del av skolundervisningen. Kvarnbäcksskolans arbete i samband med medborgarbudgeten 2012 är ett bra exempel på det. E-förslag är ett annat verktyg som lätt skulle kunna inkluderas i undervisningen.
- Utbilda personal inom skolan i medborgardialog och använd handboken för medborgardialog i arbetet med elevinflytande på skolorna. Om kommunen inför SMS-enkäter är det ett verktyg som skulle kunna användas på den enskilda skolan.
- Undersök hur ungdomsinflytandet kan öka inom andra verksamhetsområden, exempelvis fritidsverksamheten.

BILAGA 1

Intervjufrågor till personer som inte varit med i ungdomsrådet

1. Känner du att du får vara med och bestämma i skolan om saker som du tycker är viktiga? (T.ex. HUR ni ska arbeta med ämnen/projekt/teman, schema, påverka maten i skolmatsalen, ordningsregler, hur skolans lokaler ser ut)

- Ja >>> På vilket sätt får du vara med och påverka? Skulle du vilja ha inflytande på fler områden eller något annat sätt?
- Nej >>> Skulle du vilja vara med och påverka? Vilka områden? På vilket sätt?

2. Tycker du att det är viktigt att politikerna och kommunledningen känner till vad ungdomarna i kommunen tycker och tänker, inte bara i skolfrågor?

- Mycket viktigt
- Ganska viktigt
- Inte särskilt viktigt
- Inte alls viktigt

3. Hur stora möjligheter tror du att du har att föra fram dina åsikter till dem som bestämmer i kommunen? Varför?

- Mycket stora
- Ganska stora
- Ganska små
- Mycket små
- Inte alls

4. Vet du på vilka sätt du skulle kunna föra fram dina åsikter, och vem har berättat för dig hur man kan göra?

- Ja >>> Har du gjort något av det?
- Nej

	Känner till	Har gjort
Ungdomsfullmäktige		
Synpunkter		
Medborgarförslag		
Kommunen på Facebook		
Annat, vad		

5. Vill Du vara med och påverka det som händer i kommunen?

Ja >>> Vilka områden skulle du vilja vara med och påverka inom?

- Skolan
- Fritidsaktiviteter
- Miljöfrågor
- Mänskliga rättigheter
- Annat, vad

Nej >>> Vad är det som gör att du inte vill vara med att påverka? Tycker du att det är viktigt att andra ungdomar är med och påverkar? Ja Nej

- Har inte tid
- Har inga åsikter jag vill framföra
- Vet inte hur man gör
- Verkar krångligt
- Annat, vad

6. Om man tänker sig olika alternativ till att möjliggöra dialog mellan politiker/tjänstemän och ungdomar, vad tycker du om nedanstående förslag och är det något som du själv skulle kunna tänka dig att delta i:

A. E-panel. Ett fåtal frågor i enkätform skickas med jämna mellanrum (några gånger per år) till deltagare som frivilligt anmält sig till en panel. Man svarar på frågorna via en webbsida.

B. SMS-enkät. Genom annonsering eller annan information ställs en fråga där de som vill svara skickar svar per SMS.

C. Kafédialog. Samtal om i förväg angivna frågor samtidigt som man fikar, i någon lokal i anslutning till skolan/fritidsgården/valfritt ställe.

D. Fokusgrupp. Gruppintervju där gruppen tillsammans ger uttryck för attityder och värderingar.

7. Känner du till Haninges ungdomsråd?

- Ja >>> Vet du vad de gör?
- Nej

8. Tror du att du kommer rösta när du får rösträtt i allmänna val? Varför?

- Ja
- Nej

BILAGA 2

Intervjufrågor till personer som varit med i ungdomsrådet någon gång mellan 2005-2009:

1. Vilka år satt du i ungdomsrådet?
2. Var du någon gång aktiv i styrelsen? Ja/nej
3. Tyckte du att ungdomsrådet var representativt för ungdomarna i Haninge (dvs kunde politikerna få en bra bild av hur Haninges ungdomar i allmänhet tyckte och tänkte genom ungdomsrådet)?
  - Inte alls
  - I viss mån
  - Ganska mycket
  - Våldigt mycket
4. Tror du att din tid i ungdomsrådet har ökat ditt intresse för samhällsfrågor (t.ex. boendefrågor, utbildning, arbetslöshet, kommunikationer, miljöfrågor)?
  - Inte alls
  - I viss mån
  - Ganska mycket
  - Våldigt mycket
5. Är du på något sätt aktiv i samhällsfrågor eller samhällsdebatt idag? Ja/nej.

Om ja, på vilket sätt: Politiskt parti, intresseorganisation, debattör, yrke, annat (ange vad)? Om nej, har du varit det sedan du slutade i ungdomsrådet? I så fall med vad?
6. Tycker du att det är viktigt att kommunen försöker intressera ungdomar för samhällsfrågor?
  - Inte alls
  - I viss mån
  - Ganska mycket
  - Våldigt mycket
7. Har du idéer om på vilket sätt kommunen kunde öka ungdomars kunskaper och intresse för samhällsfrågor?